

POLIKARP ZE SMYRNY
KLEMENS ALEKSANDRYJSKI
ORYGENES
CYPRIAN Z KARTAGINY
HILARY Z POITIERS
BAZYLI Z CEZAREI
GRZEGORZ Z NAZJANZU
GRZEGORZ Z NYSSY
AMBROŻY Z MEDIOLANU
JAN CHRYZOSTOM
AUGUSTYN Z HIPPONY

MOCNI W WIERZE

REFLEKSJE PATRYSTYCZNE
O DUCHOWOŚCI KAPŁAŃSKIEJ

ks. Waldemar Turek

Wydawnictwo WAM
Kraków 2010

© Wydawnictwo WAM, 2010

Korekta
Grzegorz Korczyński

Projekt okładki
Andrzej Sochacki

ISBN 978-83-7505-508-5

NIHIL OBSTAT. Przełożony Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego
ks. Wojciech Ziółek SJ, prowincjał, Kraków, 5 listopada 2009 r., l.dz. 463/09.

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-256 • faks 12 43 03 210
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

Zapraszamy do naszej
KSIĘGARNI INTERNETOWEJ
<http://WydawnictwoWAM.pl>
tel. 12 62 93 260 • faks 12 62 93 261

Drukarnia Wydawnictwa WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

wydawnictwowam.pl

SPIS TREŚCI

Do Czytelników	7
I. „MOCNI W WIERZE” (Polikarp ze Smyrny)	9
II. „DZIAŁANIE NA KORZYŚĆ BLIŹNICH” (Klemens Aleksandryjski)	17
III. „ICH ZASŁUGA BĘDZIE TWOJĄ ZAPŁATĄ” (Orygenes)	27
IV. „PASIEMY TYLKO JEDNĄ TRZODE” (Cyprian z Kartaginy)	36
V. „GŁOSZĄC CHRYSYUSA ŚWIATU TRWAJĄCEMU W NIEWIEDZY” (Hilary z Poitiers)	45
VI. „OBYŚ BYŁ MEŹŻNY I DOBREJ MYŚLI W PANU” (Bazyli z Cezarei)	54
VII. „WSPÓLCZUCIE I BRATERSKA MIŁOŚĆ W STOSUNKU DO WSZYSTKICH” (Grzegorz z Nazjanu)	63
VIII. „KONTEMPLOWAĆ NIEBO I WYŻSZE PIĘKNOŚCI” (Grzegorz z Nyssy)	74
IX. „PIELĘGNOWAĆ PRZYJAŹŃ” (Ambroży z Mediolanu)	84
X. „MUSIMY CZUĆ, ŻE TWORZYMY JEDNO CIAŁO” (Jan Chryzostom)	95
XI. „NAJPIERW ZOSTANIE ORANTEM, A POTEM ORATOREM” (Augustyn z Hippony)	105
WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE	117

I

**„MOCNI W WIERZE”
(Polikarp ze Smyrny)**

1. Lektura

Kapłani również niechaj będą pełni współczucia, miłośnierni dla wszystkich. Niechaj sprowadzają na dobrą drogę zabłąkanych i odwiedzają wszystkich chorych, nie zaniebując ani wdowy, ani sieroty, ani biedaka, lecz „starając się czynić zawsze dobrze wobec Boga i wobec ludzi”. Niech powstrzymują się od wszelkiego gniewu i sądów niesprawiedliwych, bez względu na osobę. Niech unikają wszelkiej zachłanności na pieniądze i nie wierzą łatwo oskarżeniom ani nie osądzają nazbyt surowo, pamiętając, że wszyscy jesteśmy dłużnikami grzechu. Jeśli więc prosimy Pana, by nam przebaczył, powinniśmy i sami przebaczać. Jesteśmy bowiem przed oczami Pana i Boga i „wszyscy musimy stanąć przed trybunałem Chrystusa, a każdy z nas zda sprawę o sobie”. Tak więc służmy Mu z czcią wszelką i bojaźnią, jak polecił nam to On sam, głoszący nam Ewangelię Apostołowie i Prorocy, którzy zapowiedzieli przyjście Pana naszego. Zabiegaj-

my gorliwie o dobro, unikajmy zgorszenia, fałszywych braci i tych, co noszą obłudnie imię Pana, a wprowadzają w błąd puste głowy¹.

2. Niektóre wyjaśnienia

Autor tekstu, Polikarp, urodził się w rodzinie chrześcijańskiej około 65 roku po Chr. Ireneusz stwierdza, że poznał go w swoim dzieciństwie i informuje, że Polikarp znał nawet tych, którzy bezpośrednio widzieli Pana i Jego cuda i że był wybrany przez samych Apostołów na biskupa Kościoła w Smyrnie w Azji (dzisiejsza Turcja). Tradycja Kościoła w Smyrnie, przekazana przez Tertuliana i Hieronima, precyzuje, że Polikarp został wyświęcony na biskupa przez Apostoła Jana.

W roku 154 Polikarp był w Rzymie, by podejmować z papieżem kwestię daty obchodu Wielkanocy. Powróciwszy do Smyrny, poniósł męczeństwo 23 lutego 155 roku. Napisał prawdopodobnie wiele listów różnej treści. Spośród nich, niestety, zachował się tylko jeden, wysłany do Filipian w tym samym roku (107-108), w którym inny wielki świadek Kościoła starożytnego, Ignacy, przebywał w Smyrnie.

Kim byli Filipianie, do których Polikarp ze Smyrny napisał list?

¹ Polikarp ze Smyrny, *List do Kościoła w Filippi* 6, tłum. A. Świderkówna, Biblioteka Ojców Kościoła (odtąd: BOK) 10, Kraków-Sandomierz 1998, s. 158.

Miasto Filippi, które znajduje się dziś na terytorium Grecji, bierze imię od Filipa Macedońskiego, który je ufortyfikował w IV wieku przed Chr. Miasto dostało się pod panowanie Rzymu w 68 roku przed Chr. i w 42 roku było świadkiem decydującej bitwy Oktawiana i Antoniusza przeciwko Brutusowi i Kasjuszowi. Było zatem miejscem ważnych wydarzeń antycznej historii pogańskiej.

Dla chrześcijan Filippi łączyło się często z imieniem Apostoła Pawła, który miał tu swoje pierwsze centrum europejskie ewangelizacji i który przebywał tu dwa razy (por. Dz 16, 2; 20, 6). Do wspólnoty chrześcijan w Filippi Paweł wysłał jeden List.

Z treści *Listu* Polikarpa do Filipian wynika, że mieszkańcy Filippi prosili go o kopię *Listów* Ignacego przez niego posiadanych. Polikarp wysłał je dołączając swój *List*.

Prawdziwie bogata jest treść teologiczno-duchowa *Listu* Polikarpa, który przede wszystkim chwali Filipian dlatego, że mocny korzeń ich wiary, sławiony już od czasów starożytnych, nadal trwa i wydaje owoce w Panu naszym Jezusie Chrystusie, który zgodził się pójść na śmierć za nasze grzechy (por. 1, 2). Następnie zachęca Filipian, by byli mocni w wierze i odwołuje się do postaci i działalności Pawła: „Ani bowiem ja, ani nikt inny podobny do mnie nie może dorównać mądrością błogosławionemu i chwalebniemu Pawłowi, który będąc u was rozmawiał z ludźmi owych czasów. Wyłożył im wtedy dokładnie i z mocą słowo prawdy, jak również po swoim wyjeździe napisał list do was. Jeśli wczytacie się weń uważnie, możecie zbudować się w wierze, która została wam dana. Wiara jest matką was wszystkich, za nią idzie nadzieja, a po-

przedza ją miłość do Boga, do Chrystusa i do bliźniego” (3, 2).

Polikarp mówi o wcieleniu i o śmierci Chrystusa, które są głównymi motywami całego *Listu*. „Każdy bowiem, kto nie uznaje, że Jezus Chrystus przyszedł w ciele, jest antychrystem, kto nie uznaje świadectwa krzyża, ten jest z diabła” (7, 1). Do tego tematu dołącza się mocna zachęta do naśladowania cierpliwości Chrystusa, ze względu na to, że „gdy cierpimy dla imienia Jego, wtedy właśnie Go chwalmy. Taki bowiem wzór dał nam w samym sobie i w to też uwierzyliśmy” (8, 2).

Polikarp wyraża i komentuje w swoim *Liście* także niektóre przepisy odnośnie do postu, modlitwy, cierpliwości, czystości oraz niebezpieczeństw skąpstwa i bałwochwalstwa.

3. Kilka refleksji

Rozważmy fragmenty bardziej znaczące wyżej przytoczonego tekstu Polikarpa, dotyczące w sposób bezpośredni czy pośredni duchowości kapłańskiej.

Biskup Smyrny zwraca się do prezbiterów wspólnoty w Smyrnie, zachęcając ich do trzech postaw dokładnie określonych:

Niechaj będą pełni współczucia, miłosierni dla wszystkich.

Jest to złota reguła rad biskupa Smyrny danych kapłanom. Powinni oni – zgodnie z nią – okazywać współczucie

i miłosierdzie wszystkim, których spotykają na codziennej drodze. Jest to reguła zaproponowana prezbiterom wszystkich czasów, pracującym wśród ludzi dźwigających często olbrzymi ciężar grzechów, ale także rozczarowań, smutku i niezrozumienia. Polikarp sugeruje, by okazywać im wielkie zrozumienie i miłosierdzie, ponieważ ludzie nade wszystko tego właśnie potrzebują.

Niechaj sprowadzają na dobrą drogę zabłąkanych.

Druga rada Polikarpa jest bardziej precyzyjna i odnosi się do wszystkich tych, którzy z tego czy innego powodu porzucili drogę Pana. Prawdę mówiąc, trudno jest ustalić dokładnie, do kogo czynił aluzje autor *Listu*. Mowa jest prawdopodobnie o tych, którzy niegdyś należeli do wspólnoty chrześcijańskiej, a obecnie są od niej oddaleni. Niektórzy dostrzegają w wypowiedzi Polikarpa echo słów proroka Ezechiela: „Słabej nie wzmacnialiście, o zdrowie chorej nie dbaliście, skałeczonej nie opatrywaliście, zabłąkanej nie sprowadziliście z powrotem” (34, 4). Nawet jeśli nie wiemy, czy rzeczywiście Polikarp, w tym tekście, odnosi się do słów inspirowanych przez proroka Ezechiela, jego rada odpowiada dobrze myśli tego wielkiego proroka Starego Testamentu, że zadaniem kapłana jest szukanie osób oddalonych od Boga. Nie wystarczy więc zajmować się wiernymi, którzy znajdują się wokół kapłana.

Niechaj [...] odwiedzają wszystkich chorych, nie zaniebując ani wdowy, ani sieroty, ani biedaka, lecz starając się czynić zawsze dobrze wobec Boga i wobec ludzi.

Oto inna misja prezbitera, która odnosi się do kategorii dokładnie wyszczególnionych: wdowy, sieroty, ubodzy. Widać jasno, jak Kościół od początku podkreślał ważność posługi kapłanów względem osób najbardziej potrzebujących. Argumentacja Polikarpa mogła mieć inspirację w Księdze Przysłów, w której czytamy: „Znajdziesz uznanie i łaskę w oczach Boga i ludzi” (3, 4). Łatwo dostrzegamy wyjątkową aktualność słów Polikarpa napisanych do prezbitarów Filipi, które mogą być odniesione, w jakiś sposób, do wszystkich chrześcijan.

W następnej kolejności pojawiają się rady Polikarpa dotyczące postaw, jakich prezbitrzy Filipi powinni unikać w swej posłudze kapłańskiej.

Niech powstrzymują się od wszelkiego gniewu i sądów niesprawiedliwych, bez względu na osobę.

Rozpatrzmy pierwsze dwa niebezpieczeństwa, to jest gniew i stronniczość. Jeśli chodzi o gniew, jest pożyteczne zauważyć, że czasami Biblia ukazuje świętość Bożą, jaka się objawia w miłosierdziu, które przebacza, podczas gdy człowiek zazwyczaj daje wolny upust złości: „Nie chcę, aby wybuchnął płomień mego gniewu i Efraima już więcej nie zniszczy, albowiem Bogiem jestem, nie człowiekiem; pośrodku ciebie jestem Ja – Święty, i nie przychodzę, żeby zatracać” (Oz 11, 9). W przeszłości Mojżesz mówił, że Pan jest Bogiem, który przebacza i jest nieskory do gniewu: „Przeszedł Pan przed jego oczyma i wołał: «Jahwe, Jahwe, Bóg miłosierny i łagodny, nieskory do gniewu, bogaty w łaskę i wierność»” (Wj 34, 6).

Może wydawać się zaskakujące, że Polikarp stawia na pierwszym miejscu, wśród zachowań, jakich należy unikać w posłudze kapłańskiej, właśnie gniew. W rzeczywistości jednak, jeśli weźmiemy pod uwagę słowa Jezusa: „A Ja wam powiadam: Każdy, kto się gniewa na swego brata, podlega sądowi” (Mt 5, 22), łatwo zauważyć powagę tej wady, która w rzeczywistości jest pragnieniem zemsty.

Pisząc o sądach niesprawiedliwych, Polikarp prawdopodobnie czyni aluzję do tendencji, jakie istniały wśród prezbiterów wspólnoty w Filippi, ujawniających stronniczość w sposobie myślenia i działania. W gruncie rzeczy chodzi o stałe niebezpieczeństwo w posłudze pasterskiej polegające na faworyzowaniu niektórych grup i lekceważeniu innych.

Niech [...] nie osądzają nazbyt surowo, pamiętając, że wszyscy jesteśmy dłużnikami grzechu.

W *Liście Polikarpa* dosyć często spotykamy terminy: *sąd, sprawiedliwy, niesprawiedliwy, trybunał Chrystusa*. Na pierwszym miejscu biskup zachęca adresatów, aby powstrzymywali się od sądów niesprawiedliwych. Odnosi się więc znowu do pewnej tendencji w życiu codziennym prezbiterów, a mianowicie do wyrażania sądów powierzchownych i bezpodstawnych. W następnych wiekach niektórzy autorzy chrześcijańscy okresu patrystycznego będą rozwijać ten temat, zajmując się problemami sprawiedliwości społecznej, stosunkami między różnymi grupami i wspólnotami. Biskup pisze w gruncie rzeczy do prezbiterów małej wspólnoty i prosi ich, aby byli sprawiedliwi

w swym sposobie myślenia, mówienia i działania, to jest aby starali się widzieć rzeczy, jak widzi je Bóg.

4. Dla modlitwy i dla życia

Możemy zakończyć refleksje, dotyczące *Listu* Polikarpa do Filipian, modlitwą opartą na jego słowach (por. 6, 2; 10, 1).

Panie, pomóż nam służyć z bojaźnią i wszelką czcią, jak poleciłeś nam Ty sam, Apostołowie, którzy głosili Ewangelię, i Prorocy, którzy zapowiedzieli Twoje przyjście. Daj nam łaskę bycia gorliwymi w trosce o dobro, byśmy unikali zgorszenia, fałszywych braci i tych, co noszą obłudnie imię Pana, wprowadzając w błąd ludzi nieroztropnych.

Pragniemy trwać przy tych zasadach, naśladując Twój przykład, mocni i niezachwiani w wierze, pełni miłości wobec braci, kochając się wzajemnie, a zjednoczeni w prawdzie, chcemy uprzedzać jedni drugich w Twojej łagodności, nikim nie pogardzając².

² Por. tamże 6, 2; 10, 1, s. 158-160.